

इन्द्रियाणान्तु सर्वेषां स्वस्थानेष्वेव सर्वशः आक्रम्य गतयः सूक्ष्माश्चरत्यात्मा न संशयः ।
 सत्त्वस्य च गुणान् कृत्स्नान् रजसस्य गुणान् पुनः । गुणांश्च तमसः सर्वान् गुणान् बुद्धेश्च भारत ।
 गुणांश्च मनसश्चापि नभसश्च गुणांश्च सः । गुणान् वायोश्च धर्मात्मान् स्नेहजांश्च गुणान् पुनः । १११८
 अपां गुणांस्तथा पार्थ पार्थिवांश्च गुणानपि । सर्वाण्येव गुणैर्व्याप्य क्षेत्रज्ञेषु युधिष्ठिर ।
 आत्मा च व्याति क्षेत्रज्ञं कर्मणी च शुभाशुभे । शिष्या इव महात्मानमिन्द्रियाणि च तं प्रभो ।
 प्रकृतिञ्चाप्यतिक्रम्य गच्छत्यात्मानमव्ययं । परं नारायणात्मानं निर्द्वन्द्वं प्रकृतेः परं ।
 विमुक्तः पुण्यपापेभ्यः प्रविष्टस्तमनामयं । परमात्मानमगुणं न निवर्त्तति भारत ।
 शिष्टं तत्र मनस्तात इन्द्रियाणि च भारत । आगच्छन्ति यथाकालं गुरोः सन्देशकारिणः । १११९
 शक्यञ्चात्मेन कालेन शान्तिं प्राप्तं गुणार्थिना । एवमुक्तेन कौन्तेय युक्तज्ञानेन मोक्षिणा ।
 सांख्या राजन्महाप्राज्ञा गच्छन्ति परमां गतिं । ज्ञानेनानेन कौन्तेय तुल्यं ज्ञानं न विद्यते ।
 अत्र ते संशयो माभूज्ज्ञानं साङ्ख्यं परं मतं । अक्षरं ध्रुवमेवोक्तं पूर्णं ब्रह्म सनातनं ।
 अनादिमध्यनिधनं निर्द्वन्द्वं कर्तुं शाश्वतं । कूटस्थञ्चैव नित्यञ्च यद्वदन्ति मनीषिणः ।
 यतः सर्वाः प्रवर्त्तन्ते सर्गप्रलयविक्रियाः । यच्च शंसन्ति शास्त्रेषु वदन्ति परमर्षयः । ११२०
 सर्वे विप्राश्च देवाश्च तथा शमविदो जनाः । ब्रह्माण्यं परमं देवमनन्तं परमच्युतं ।
 प्रार्थयन्तश्च तं विप्रा वदन्ति गुणबुद्धयः । सम्यग्युक्तास्तथा योगाः सांख्याश्चामितदर्शनाः ।
 अमूर्त्तस्तस्य कौन्तेय सांख्यं मूर्त्तिरिति श्रुतिः । अभिज्ञानानि तस्याऽर्द्धमतं हि भरतर्षभ ।
 द्विविधानीह भूतानि पृथिव्यां पृथिवीपते । जङ्गमागमसंज्ञानि जङ्गमन्तु विशिष्यते ।
 ज्ञानं महद्यद्वि महत्सु राजन् वेदेषु सांख्येषु तथैव योगे । यच्चापि दृष्टं द्विविधं पुराणे सांख्यागतं तन्निखिलं
 नरेन्द्र । ११२१
 यच्चेतिहासेषु महत्सु दृष्टं यच्चार्यशास्त्रे नृप शिष्टजुष्टे । ज्ञानञ्च योगे यदिहास्ति किञ्चित् सांख्यागतं तच्च महन्महात्मन् ।
 शमश्च दृष्टः परमं बलञ्च ज्ञानञ्च सूक्ष्मञ्च यथावदुक्तं । तपांसि सूक्ष्माणि सुखानि चैव सांख्ये यथावद्विहितानि
 राजन् ।
 विपर्यये तस्य हि पार्थ देवान् गच्छन्ति सांख्याः सततं सुखेन । तांश्चानुसञ्चार्य ततः कृतार्थाः पतन्ति विप्रेषु यतेषु
 भूयः ।
 हित्वा च देवं प्रविशन्ति देवं दिवौकसेषु यामिव पार्थ सांख्याः । अतोऽधिकं तेऽभिरता महार्हे सांख्ये दिजाः पार्थि
 व शिष्टजुष्टे ।
 तेषां न तिर्य्यग्गमनं हि दृष्टं नार्वाग्गतिः पापकृताधिवासः । न वा प्रधाना अपि ते दिजातयो ये ज्ञानमेकं नृपते
 ऽनुरक्ताः । ११२२
 साङ्ख्यं विशालं परमं पुराणं महार्णवं विमलमुदारकान्तं । कृत्स्नञ्च सांख्यं नृपते महात्मा नारायणो धारयते
 प्रमेयं ।